

BARTER SİSTEMİ VE İŞLEMLERİNİN VERGİSEL BOYUTU İLE MUHASEBESİ

• Hıdır ERDEM •

Vergi Denetmen Yrd.

- BARTER SİSTEMİ NEDİR?

Kelime olarak barter; para kullanmadan gerçekleştirilen mal veya hizmet mübadelesi, takas, trampa, sayışma; vereceğini alacağına saymak suretiyle ödeme, tek bir kontrat çerçevesinde iki taraf arasında sürekli mal değişimi, para aracılığı olmaksızın malı malla değiştirme, alacak ve borçların karşılıklı mahsubu, para kullanılmadan malların birbirleriyle değiş tokuş edildiği ticaret yöntemidir.¹ Ancak barter ticaret sistemi bilinen birebir karşılıklı takas işlemlerinden farklı gelişmiş bir sistemdir. Satın alınan mal ve hizmetin bedelinin üretilen mal ve hizmet ile ödendiği bir finans ve ticaret sistemidir.

Barter sistemi, firmaların bir araya gelerek oluşturduğu bir pazardır ve Barter Pazarı'nı oluşturan firmaların arzları ve talepleri ile işler. Barter Sistemi ile çalışan bir firma, Barter Ortak Pazarı'ndan satın aldığı malların ve hizmetlerin bedelini, ürettiği veya ticaretini yaptığı ürünleri Barter Ortak Pazarı'nda satarak öder. Barter Pazarı'na ürün satan firma, bedelini, Barter Pazarı'nda satışı sunulmuş mallar ve hizmetler listesinden dilediğini satın alarak tahsil eder. Barter firmaları arz ve/veya taleplerini Barter Ortak Pazarı'na sunar.²

A- BARTER SİSTEMİ NASIL GELİŞTİ?

Nasıl mı? Diyelim ki iki kişiden birinin pantolona, diğersinin ise gömleğe ihtiyacı var. Ve bu kişilerin birinin elinde ihtiyaç fazlası pantolon ve diğersinin elinde de fazladan gömlek var. İhtiyaç-

larının farkında olan bu iki kişi karşılıklı anlaşarak gömlek ve pantolonu değiştiriyor. Hem de hiç para kullanmadan. İşte, barter sisteminin temelinde de bu yatıyor zaten. Yani, hiç para kullanmadan bir malın diğer bir malla değiştirilmesi.

İÖ 9000 ve 6000 tarihleri arasında ilk ve en eski değişim aracının sığır olduğunu biliyor muydunuz? Sığır denince inekten kuzuya kadar her türlü hayvanı düşünebiliriz. Zamanla tarımsal faaliyetlerin gelişimiyle beraber yeni değişim araçları ortaya çıktı, bitkisel ürünler, sebzeler, tahıl ve diğer doğal ürünler gibi...

İnsanoğlunun farkında olmadan yaptığı bu ticaret zamanla Barter ismini aldı ve daha profesyonelce yapılmaya başlandı. Barter Dünya'da, özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde 37 yıldan bu yana uygulanan bir sistemdir. Bugün çeşitli ülkelerde 600 binden fazla kuruluş, barter ticareti yapmaktadır.

The Business Trend Analysts'in yaptığı araştırmada dünya ticaretinin %40'ının barter sistemi ile yapıldığı tespit edilmiştir. Amerika'da yaklaşık 500 barter firması, tahminen 450.000 üye firma ile yılda 400 milyar dolarlık iç ve dış barter ticareti yapmaktadır. The Int. Ass. of Trade Exchange (IATE)'nin verdiği raporda barter ticaretinin Amerika'da yılda %16'lık bir artış gösterdiği belirtilmiştir.

Avrupa'da da Barter kuruluşları, IRTA Avrupa ile bir Barter Birliği çatısı altında toplanmışlardır. Bu Barter Organizasyonları, sistemin bölge geneline yayılmasını sağlamışlardır. The Economist dergisi, 2010 yılında dünya ticaretinin %50'sinin barter sistemiyle yapılacağını iddia etmiştir. İsviçre'de WIR-barter organizasyonu 1934'de ku-

rulmuş ve sadece iç pazara hizmet vermeyi planlamıştır. Bugün yaklaşık 63.000 üyesi bulunmaktadır. İsviçre'de daha çok inşaat sektöründe ve iç piyasada popüler olan barter ticareti yıllık %14 artış göstererek 4 milyar Frank'a ulaşmıştır. Almanya'da ilk barter şirketi, 1983'de Hamburg'ta kurulmuş, Avusturya'da ise ilk barter firması 1984'de Viyana'da faaliyete geçmiştir.

Artık ciddi bir endüstri halini alan Barter, sektörel anlamda yapılanmasını tamamlamış, Turizm, Medya, Emlak, Sanayi mamülleri gibi birçok konuda hizmet veren, toptan ve perakende olarak da ayrı ayrı hizmetler veren Barter Kurumları oluşmuştur. Dünya Barter Ticareti, Merkezi Amerika'da bulunan (IRTA) Dünya Barter Birliği tarafından örgütlenmektedir.³

B- BARTER SİSTEMİNİN YAPISI VE İŞLEYİŞİ:

Barter sistemi; iki firmanın karşılıklı takas yapması şeklinde değil, barter sistemine üye firmaların ürün ya da hizmetlerini çapraz bir örgü ile değiştirmeleri esasına göre işler. Barter sisteminden alışveriş yapan üye firma, alışverişi gerçekleştirdiği diğer üye firmaya borçlu ya da alacaklı değildir. Bu sistemde firmalar, tamamen barter pazarına "borçlu" ya da barter pazarından "alacaklı" durumdadırlar. Sisteme üye tüm firmaların "borç" ve "alacaklarını" barter şirketi takip eder.⁴

Temelde pazar ve sektör kısıtlaması olmaksızın her firma barter sistemine üye olma hakkına sahiptir. Ancak sadece Barter Şirketinin müracaatını onayladığı firmalar üye olmaktadır.⁵ Üye, önce sisteme mal veya hizmetini satmış ise sattığı miktar kadar Satınalma Kredisine Sahip olmaktadır.

Üye, öncelikle ihtiyaç duyduğu mal veya hizmeti satın almak isterse sisteme, alım bedeli kadar teminat vermek durumundadır. Bu teminat özellikle Gayrimenkul İpoteği ve Banka Teminat Mektubu olarak alınmaktadır.

Üyenin yeterli kredisinin olduğu durumda ve ihtiyaç duyduğu bir ürünü satın alacağı zaman diğer bir barter üyesi ile mal veya hizmet için kalite, teslimat, fiyat ve diğer hususlarda anlaşma yapar. Ödemesinde barter çekini kullanır.

Barter Şirketi barter sistemini uygularken bir finans şirketi gibi çalışır. Ancak bütün banka sistemleri, verdikleri kredinin belli bir dönem sonra nakit olarak ödenmesini talep ederler. Banka sistemlerinden farklı olarak Barter Sistemi, üyeye bir taraftan kredi verirken, diğer taraftan da krediyi ödeyebilmesi için müşteri bularak satış yapmasına yardımcı olur. Barter üyesi firma her türlü mal ve hizmet ihtiyacını sistemden satın alarak Barter'i bir finansman modeli olarak kullanabilir. Satın aldığı ürünün bedeli kadar barter sistemine USD ile borçlanır. Barter sisteminin üyeleri bir mal veya hizmet satın aldıklarında para ve diğer ödeme araçları ile ödeme yapmazlar ve bedeli karşılığı USD olarak barter sistemine borçlanırlar.

Sistem, alıcı firmaya, borcunu kendi ürünü ile ödeyebilmesi için 12 ay vade tanır. 12 aylık sürede borçlu firmaya ürettiği mal ve hizmete olan talepler iletilir, satış gerçekleşirse firma borcunu ürünü ile ödemiş olur. Borçlu firma 12 aylık sürede hiçbir şekilde ürünü ile ödeme yapamaz ise, borcunu 12 ayın sonunda nakit olarak öder. Böylelikle 12 ay için sıfır faizli dolar kredisi kullanmış olur.⁶

Barter sisteminde gerçekleşen bir işlemde fiyat, kalite, teslimat şartları ile ilgili bütün şartlar alıcı ve satıcı tarafından karşılıklı belirlenir. Barter sistemi bir mal ve hizmet pazarıdır. Fiyatı alıcı ve satıcı karşılıklı belirler. Barter Şirketi Barter serbest piyasa anlayışında işlemlerin gerçekleşmesine özen gösterir. Ancak hiç bir barter sistemi üyesine ürününü piyasaya arz ettiği fiyattan daha yüksek bir fiyatla satmasına izin vermez. Satış barter sistemi ile gerçekleştirdiği için yüksek fiyat isteyen firmalar tespit edildiğinde Barter Şirketi tarafından ikaz edilir. Eğer aynı politikaya devam ederse üye sistemden ihraç edilir.

Barter sistemi ile satış yapan firma ürününün bedeli kadar barter sisteminden alacaklı olur ve alacağını sistemden mal veya hizmet satın alarak tahsil eder. Bir firma sisteme üye olduğunda Barter Şirketi yetkilileri kendisine sistemden hangi oranda ürün alabileceği ve yine hangi oranda satış yapması gerektiği konusunda tavsiyede bulunur. Üyelerin ürünleri ile ödeme

yapabilecekleri oranda alım yapmaları ve yine ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri oranda satış yapmaları esastır.⁷

Barter şirketleri, barter işlemlerini, sağlıklı ve kontrollü yapılabilmesi için bazı şartlara bağlamıştır. Bu şartlar;

-Barter işleminin mutlaka yazılı olması ve yazılı olarak satıcıya iletilmesi,

-Barter işleminde mutlaka barter çeklerinin kullanılması,

-Satıcının, barter şirketinin genel merkezinden satış izni alması,

-Alacakların nakit olarak istenememesi veya tahsil edilememesi,

- Barter üyesinin, cari hesabında alacaklı hale gelmesi durumunda üyelik anlaşması kapsamında, kendi ihtiyaçlarını barter ile diğer üyelerden karşılaması,

-Barter üyelerinin cari hesap kalanlarının başkalarına devredilememesi,

- Barter ile satış yapmak isteyen üyenin, cari hesabındaki tüm bakiyeyi ödediği takdirde siparişini reddedebilmesidir.⁸

C- BARTER SİSTEMLERİNİN HUKUKİ DURUMU:

Türkiye’de barter şirketleri, yürürlükteki Ticaret ve Borçlar Kanunları hükümlerine göre faaliyet sürdürmektedirler. Bu nedenle barter şirketleri adi şirket olarak kurulmakta ve esas sözleşmelerinde belirtilen ticari işleri yapmaktadırlar. ABD’de ise barter şirketleri birer ticari şirket olarak kurulmakta ve yine ticaret kanunları içerisinde faaliyet göstermektedirler.

Yeni bir teknik olması nedeniyle hukuk mevzuatımızda, barter sistemine ilişkin özel hükümler bulunmamaktadır. Bununla birlikte barter işlemleri diğer yasalarda mevcut olan genel hükümlerle yürütülmektedir. Bu konuda geçerli olan yasal düzenlemeler ise, Borçlar Kanunu ve Türk Ticaret Kanunu’nda bulunmaktadır. Barter sistemi, Borçlar Kanunu’nun 118-123.maddeleri arasında düzenlenen ve borcu sona erdiren sebeplerden biri olan "takas" rejiminin hükümlerine dayanılarak hukuksal platforma oturtulmaya çalışılmaktadır.⁹

D- BARTER ŞİRKETİNİN İŞLEMLERDE FONKSİYONU NEDİR?

Barter şirketi birbirleri ile barter sisteminde alışveriş yapan firmaların cari hesaplarını tutan, üyelerin vekaletlerine dayanarak borçlu firmaların borçlarını ödemelerini sağlayan, satıcı firmaların alacaklarını ürünle tahsil etmelerini organize eden, sistemdeki ürün ve firma portföyü ile ilgili üyelere doğru bilgi veren bir aracı kurumdur.

Barter üyelik sözleşmesi üye firmalar ile barter şirketi arasında bir vekalet sözleşmesidir. Üye bütün firmaların arzları ile oluşturdukları mal ve hizmet havuzunun üye firmalar tarafından barter sistemi ile kullanılmasını sağlamak konusunda barter şirketine verdikleri yetkiyi gösterir.

Barter şirketi üyelik sözleşmesinde belirtilen şartları sağlamakla yükümlüdür. Bir firmanın barter sistemine üye olup olmamasına karar verirken üyelerin kendisine verdiği yetkiye dayanarak değerlendirme yapar. Yine bir firmanın hangi şartlarda sistemden kredi kullanabileceğine barter şirketi karar vermektedir. Borçlu firma borcunu dokuz ayda ödemediğinde ilgili kanuni işlemleri de barter şirketi yapmaktadır. Nakit ödenen borçların oluşturduğu sistem garanti fonunu da amacına uygun olarak barter şirketi kullanacaktır.¹⁰

Barter işlemlerinden doğan ve barter organizatörü şirketlerin elde ettiği gelirler, barter işlem komisyonu ve üyelik aidatıdır. Barter şirketleri, yapılan işlemlerin tutarı üzerinden hesaplanan komisyon geliri elde etmekte, ayrıca üyelerinden, giriş aidatı, aylık aidat gibi ödemeler talep etmektedirler. Barter organizasyonunu oluşturan şirketlerin, yapılan üyelik sözleşmesinde belirtilen hizmet komisyonları ve üyelik aidatları farklılık göstermekte olup, bazı şirketler yalnızca üyelik aidatı alırken, bazıları hem işlemler karşılığı komisyon, hem de aidat almaktadır. Barter işlem komisyonu, gerçekleşen barter işlemleri için alıcıdan, satıcıdan veya alıcı ve satıcı her iki taraftan, işlem tutarının belli oranında alınan ticari komisyondur. Üyelik aidatı ise, yıllık olarak üyelerden barter hizmeti karşılığı olarak değişik tutarlarda tahsil edilmektedir. Üyelerin gerçekleştirdiği

barter hizmetinin bedeli olarak %5-%7 oranında değişen miktarlarda alınmaktadır.¹¹

Gerçekleşen barter işlemlerinde barter şirketinin durumu ve konumu için aşağıdaki örnekler açıklayıcı bilgiler içermektedir:¹²

Örnek 1 : A Firması, B Firmasına 01/01/2000 de 40 bin USD değerinde makine aksamı satmıştır.

- A ve B Firmaları barter sisteminin üyeleridir. Ürün ile ilgili fiyat, kalite, miktar ve teslimat şekli görüşmelerini karşılıklı yapmışlar ve alışveriş konusunda anlaşmışlardır. Ödemenin %100 barter ile yapılacağı konusunda da anlaşmışlardır. B Firması, A Firmasından 40 bin USD'lik mal almış, karşılığında hiç ödeme yapmamıştır. B Firması 01/01/2000 itibariyle barter sistemine borçlanmıştır. A Firması ise aynı tarih itibariyle barter sisteminden alacaklı olmuştur. 01/01/2000 tarihi itibariyle bu işlemin anlamı;

- B Firması 40 bin USD değerinde dokuz (9) ay vade ile kredili alışveriş yapmıştır. Ürünü Kimden almıştır? A Firmasından. Ödemeyi dokuz (9) ay içerisinde ürünü ile yapacaktır. Ödemeyi kime yapacaktır? Barter sistemine (sistem üyesi herhangi bir firmaya satış yaparak) yapacaktır.

- A Firması 40 bin USD'lik kredili mal satmıştır. Kime satmıştır? B Firmasına. Ödemeyi kimden alacaktır? Barter sisteminden. Ne olarak alacaktır? Mal veya hizmet olarak alacaktır. Ne zaman alacaktır? İhtiyacı olan bir mal veya hizmeti barter sisteminde bulunduğu zaman alacaktır.

Örnek 2 : Aynı A Firması 15 gün sonra, 15/01/2000'de C Firmasından 10 bin USD ve D Firmasından 30 bin USD değerindeki mal ve hizmetleri barter sistemi ile satın almıştır. Bu işlemin barter sistemindeki yeri şudur ; C Firması 10 bin USD ve D Firması 30 bin USD barter sisteminden alacaklı pozisyona geçmişlerdir. A Firması ise barter sistemine 40 bin USD borçlanmıştır.

- 01/01/2000'de barter sisteminden 40 bin USD alacaklı durumuna geçen A Firması; 15/01/2000'de C Firmasından 10 bin USD ve D firmasından 30 bin USD değerinde mal ve hizmet

olarak Barter sistemi muhasebe kayıtlarına göre alacağını tahsil etmiş gözükmektedir.

- Diğer yandan; A Firmasının daha önce mal sattığı B Firması 15 Ocak 2000 tarihine kadar barter sistemi üyelerine barter ile henüz bir satış yapmış değildir.

A Firmasının 15 Ocak'ta alacağını barter sisteminden tahsil etmesi için, aynı tarihte barter sisteminin de B Firmasından alacağını tahsil etmiş olması gerekirdi. Ancak böyle bir satış henüz olmamıştır.

- Bu durumda mevcut uygulamada barter şirketi ile firma arasında imzalanan üyelik sözleşmesi (sui-generis/kendine özgü yapısı olan akit) bir vekalet sözleşmesidir.

Firmalar, alacaklarını ürün ile tahsil etmesi konusunda barter şirketine vekalet vermektedir. Barter şirketi, alıcı firmanın borcunu dokuz ay sonunda nakit ödeme yapmasını isterken satıcı firmanın üyelik sözleşmesinde kendisine verdiği bu vekaleti kullanmaktadır.

- A Firması, B firması sisteme mal satmadan barter sisteminden ürün aldığı anda, alacağını tahsil etmiş olmaz; barter sistemine borçlanmış olur. Ancak A firmasının cari hesabında, alacak ve borç hesapları eşit olduğundan hesabı sıfır gözükür.

- Gerçekleşen her barter işleminde alıcı firma sistemden kredi kullanırken; satıcı firma sisteme kredi vermektedir.

E- BARTER SİSTEMİNDE KULLANILAN BAZI TERİMLER:

Üyelik: Firmanın, Barter Sistemi ile çalışmak isteğinin onaylanması ve sonrasında üyelik sözleşmesinin imzalanarak firmaya ÜYE statüsünün verilmesidir.

Barter Pazarı: Barter Sistemi ile çalışan firmaların bir araya gelerek oluşturdukları pazarın adıdır.

Barter Kredisi: Üye'nin, Barter Sistemi'ne borçlanacağı şekilde, ödemeyi Barter Çeki ile yaparak Barter Pazarı'ndan mal ve/veya hizmet satın alma limitidir.

Satınalma Kredi Limiti: Barter şirketi tarafın-

dan belirlenen Üye'nin kullanabileceği maksimum Barter Kredisi miktarıdır.

Teminat: Barter Kredisi kullanmak isteyen Üye'nin, Satınalma Kredi Limiti oluşturmak için Barter Şirketine verdiği ekonomik değerdir.

Barter Çeki: Üyeler arasında gerçekleşen alım satım işlemlerinde, bir ödeme ve tahsilat aracı olarak kullanılan, üzerinde yapılan işlemin Amerikan Doları cinsinden tutarın yazılı olduğu, mal veya hizmeti alan tarafından imzalanıp kaşe edilen, BARTER Sistemi'nin kıymetli evrakıdır.

Barter Yetkili: Üyenin, barter sistemi ile ilgili her türlü işlemlerinde Barter Şirketine ve diğer üyelere karşı muhatap kişi olarak tayin ettiği personeldir.

Üyelik Sözleşmesi: Barter sistemine üye olmak isteyen gerçek ve tüzel kişilerin barter sistemi ile yapacakları alışverişlere imkan veren, onları cari hesaplarını tutmakta barter şirketini yetkilendiren, üyelerin birbirlerine karşı ve barter şirketine karşı hak ve yetkilerini düzenleyen sözleşmedir.

Komisyon: Üyenin barter alım ve satım işlemlerinde, işlem danışmanlığı ve aracılığına dair Barter Şirketine ödeyecekleri oransal değerdir.

Yıllık Üyelik Ücreti: Firmanın Barter Sistemine dahil olabilmesi için kendisine sağlanan sistemsel hizmetlerin bedeli olarak yıllık olarak alınan değerdir.¹³

F- BARTER SİSTEMİNİN SAĞLADIĞI AVANTAJLAR:

1- Barter, En Etkili Stok Satış Yöntemidir: Barter sistemi, özellikle stoklarla başı deritte olan firmaları rahatlatır, stok maliyetlerinden kurtarır. Firma, bu stokları satması karşılığında nakit ödeyerek aldığı ürün ve hizmetleri barter pazarından para ödemeksizin satın alabilir.

2- Barter, En Etkili Atıl Kapasite Değerlendirme Yoludur : Firmaların amortisman, personel gideri, faturalar ve benzeri sabit giderleri her zaman için söz konusudur. Ne var ki firmalar, ancak satış yapabildikleri oranda üretim yapabilmekte, bu da sabit giderlerin birim maliyetini artıran bir unsur olmaktadır. Barter sistemine üye firmalar,

tam olarak kullanamadıkları kapasitelerinin bir kısmını barter pazarında değerlendirerek atıl kapasitelerini harekete geçirebilir ve bu yolla hem sabit giderlerinin birim maliyetini düşürebilir, hem de üretim için gerekli finansmanın bir kısmını sağlamış olurlar.

3- Barter, Yeni Pazarlara Ulaşmanın ve Yeni Müşteriler Kazanmanın En Kolay Yoludur: Barter sistemi bir klüp gibi çalışmaktadır. Üye firmalar, genellikle alım ve satımlarında diğer bir barter üyesi firmayı tercih etmektedirler. Sistemde bir üye firmanın alım yapması, aynı zamanda bir diğer üye firmanın satış yapması anlamına gelir. Normal koşullarda hiç tanımadıkları ve normal şartlarda satış yapma imkanına sahip olmadıkları müşterilere ulaşırlar. Bu yolla üye firmaların müşteri portföyleri gelişir.¹⁴

4- Barter, Ücretsiz ve Etkin Reklam Sağlar : Üye firmanın ürünleri ile ilgili ayrıntılı bilgiler sistematik bir şekilde Barter Bilgi Bankasına kaydedilmektedir. İnternet ortamında çalışan barter programı ile bilgiler, sistem üyesi bütün firmaların kullanımına sunulmaktadır. Arz ile ilgili bilgilerin her an değiştirilebilir olması üyeye, ürünlerinin tanıtımında bir sene boyunca ücretsiz kullanabileceği dinamik barter pazarını sunmaktadır.¹⁵

5- Barter, Üyelerini Rekabetin Zararlı Etkilerinden Koruyan Bir Sistemdir : Barter sisteminde arz-talep dengesi gözetildiğinden aynı ürünü üreten fazla sayıda üreticiye sistemde yer verilmez. Yani, barter sistemine üye olan bir firma, kendi sektöründe faaliyet gösteren çok fazla rakiple karşılaşmaz.¹⁶

6- Tahsilat Garantisi Sağlar: Barter sisteminde mal arz eden firma satış anlaşması yapmadan önce alıcı firmanın barter şirketindeki hesabını fatura bedeli kadar bloke ettirdiğinden satıcı firmaya, satışını yaptığı mal veya hizmetin bedeli için tahsilat garantisi verilmiş olmaktadır. Her işlem öncesi barter şirketinden satış onayı alınmasının zorunlu olması, alacaklı firmanın korunmasını sağlamaktadır. Böylece, üye firmalardan aldıkları teminatlarla, satılan malın bedelini garanti altına alan barter şirketleri, sistemdeki satışların güvenilir bir şekilde yapılmasını sağlamakta-

dır. Yani, üye firmalar barter şirketi onayı ile satış yaptıklarında alacağın garantörü barter şirketi olmakta, alıcı firmaların satış yaptığı satıcı firmalar iflas etse dahi, alacaklar sistem üyesi diğer firmaların mal veya hizmetlerinden satın alınarak tahsil edilmektedir.

7- Finansman Maliyetlerini Azaltması: Barter şirketlerinin, üye işletmelere süresi kısa vadeli olmak üzere barter finansman kredisi kullandirmaları ve barter sistemiyle mal veya hizmet satın almak isteyen işletmelerin döviz üzerinden borçlanmaları firmalara finansman maliyetlerini azaltma imkânı sağlamaktadır. Üye işletme, satın aldığı mal veya hizmetin bedelini ürettiği mal veya hizmetle ya da 9 ay (veya 12 ay) sonunda nakit olarak ödediğinde, ilgili süre için sıfır faizli döviz kredisi kullanmış olduğundan, barter finansmanının üye firmaya maliyeti, 9 aylık sürede dövizin TL karşısındaki değer artışı kadar olmaktadır. Firmalar barter finansman kredisini nakit çıkışı gerektiren kalemlerinde kullanmakla sağladıkları nakit avantajını, cari harcamalarına yansıtarak finansman maliyetlerini düşürebilmektedirler.¹⁷

II- BARTER İŞLEMLERİNİN GELİR VE KURUMLAR VERGİSİ İLE VERGİ USUL KANUNU KARŞISINDAKİ DURUMU:

Bir kazancın gelir vergisine tabi tutulması için mutlaka ticari kazanç olması gerekir. Ticari kazanç ise, Gelir Vergisi Kanunu'nun 37.maddesinde "her türlü ticari ve sınai faaliyetten doğan kazanç" olarak tanımlanmıştır. Buna göre barter sistemindeki taraflar (üye ve barter şirketi) açısından yapılan tüm faaliyetler ticari kazanç hükmünde olduğundan vergilendirilmesi gerekir. Sistemdeki taraflardan satıcı, mal satışı dolayısıyla elde ettiği gelirden, barter şirketi ise, aldığı komisyon ve aidatlardan dolayı vergi vermek durumundadır. Barter ticaretini organize eden Türkiye'deki kurumların tamamının dolar veya euro'yu kullanması ve söz konusu yabancı paraların konvertibl olması nedeniyle gelir vergisi açısından sorun yoktur. Kurumlar Vergisi Kanunu'nda ise, ticari kazanç için Gelir Vergisi Kanunu'nun hükümlerini benimsediğinden barter işlem ka-

zançları Kurumlar Vergisi Kanunu'na göre ticari kazanç sayılmakta ve vergilendirilmektedir.

Barter şirketleri, barter sisteminde üstlendikleri fonksiyonlar nedeniyle barter üyelerinden aldıkları komisyon ve aidat kapsamında yapılan ödemeler için Vergi Usul Kanunu'nda belirtilen belgeleri düzenlemekle ve bu belgelerde yer alan tutarlar üzerinden KDV hesaplamakla yükümlüdürler.¹⁸

Barter sisteminde üyelerin sistemden yararlanma karşılığı olarak ödedikleri barter komisyon ve aidatları sisteme üye firmalar açısından GVK'nın 40.maddesi uyarınca ticari kazancın tespitinde gider yazılabilecektir.

Sistemden alacaklı olan firmaların alacakları da barter organizatörünün garantisi altındadır. Bu nedenle sistemden alacaklı olan firmalar, borçlu firmalardan herhangi birinin zor durumu veya iflası halinde bu alacakları barter şirketinden tahsil etmektedirler. Dolayısıyla sistemden alacaklı firmalar için alacağın tahsil edilememesi gibi bir durum söz konusu olmayacaktır.

Bununla beraber barter sisteminde borçlu firmaların borcunu ödeyememesi halinde barter şirketi, üyelik sözleşmesi gereğince sistemden alacaklı firmaların alacaklarını mal ve hizmet satın almak suretiyle tahsil etmelerine imkan tanıması dolayısıyla bu borcu ödemiş olmaktadır. Barter şirketi tarafından dolaylı olarak ödenen bu alacaklar için karşılık ayırma veya değersiz alacak olarak gider yazma imkanı bulunmamakta, ancak işle ilgili sözleşmeye dayanarak ödenen bu alacakların bir tazminat olarak değerlendirilerek Gelir Vergisi Kanunu'nun 40/3.maddesi hükmü uyarınca dönem kazancını tespitinde gider olarak dikkate alınabilmesi mümkün olmaktadır.¹⁹

III- BARTER İŞLEMLERİNİN KATMA DEĞER VERGİSİ KARŞISINDAKİ DURUMU:

Barter sisteminde yapılan işlemler neticesinde katma değer vergisi açısından vergiyi doğuran olay iki aşamada gerçekleşmektedir.

Birinci aşamada, barter sistemine girerek işlem yapan ve ihtiyaçlarını sistem içinden karşı-

layan firmaların yapmış oldukları bu işlemler sonucunda katma değer vergisi doğmakta;

İkinci aşamada ise barter organizatörü firmanın, herhangi bir barter ticaretinin gerçekleştirilmesini sağlaması karşılığında alıcı ve satıcıdan talep ettiği barter komisyonu ile üyelik aidatlarının elde edilmesi sırasında söz konusu hizmetlerle ilgili olarak doğmaktadır.²⁰

1- Üye Firmalar Tarafından Gerçekleştirilen Ticaretin Vergilendirilmesi:

Barter sisteminde mal ve hizmet değişimi yapan üyelerin mal teslimi işlemleri neticesinde katma değer vergisi, malın teslimi sırasında doğmaktadır. Buna göre; teslim işlemlerinin barter sistemine bağlı firmalar tarafından gerçekleştirilmesi durumunda söz konusu teslimlerin bedeli üzerinden katma değer vergisi hesaplamaları gerekmektedir.

Bununla beraber hizmet ifalarında hizmetin gerçekleştirme zamanının tam olarak tespit edilememesi ve kayıt altına alınamaması nedeniyle hizmet ifalarında KDV'nin hangi vergilendirme döneminde doğduğunun tespiti, mal teslimlerine nazaran daha zordur. Bu sebeple uygulamada hizmete ilişkin KDV'nin doğuşu, genelde fatura ve benzeri belgenin düzenlenmesine bağlıdır.

Barter sisteminde mal teslimi veya hizmet ifası borcu sona erdiren bir ödeme olduğu gibi, aynı zamanda katma değer vergisi açısından vergiyi doğuran bir olaydır. Barter sisteminde gerçekleştirilen ticarete konu olan işlemler büyük çoğunlukla mal teslimi olmakla birlikte hizmet ifaları da barter ticaretinin konusu olabilmektedir. Söz konusu hizmet ifalarının barter sistemine bağlı firmalar tarafından gerçekleştirilmesi durumunda söz konusu hizmetlerin bedeli karşılığı olarak katma değer vergisi hesaplamaları gerekmektedir.

Barter sistemi, takastan ziyade mal teslimi ve hizmet ifasının karşılıklı olarak diğer tarafa sunulması şeklindeki trampaya benzemektedir. Borçlar Kanunu'na göre trampanın konusunu menkul ve gayrimenkul mallar teşkil eder; malın bir hizmetle değişimi trampa değildir.

Oysa katma değer vergisi uygulamasında, hizmet de bir malla veya yine bir başka hizmetle trampa edilerek, trampanın konusu olabilmektedir. Bir hizmetin karşılığının bir mal teslimi veya diğer bir hizmet olması halinde bunların her biri ayrı işlem kabul edilip, hizmet veya teslim hükümlerine göre ayrı vergilendirilebilirler.

Trampa da ise teslimin tayininde bedelin cinsi, hatta bir bedelin bulunup bulunmaması önemli değildir. Trampada malların mülkiyeti karşılıklı olarak el değiştirdiğinden her iki taraf için de teslim gerçekleşmiş sayılacaktır. Bu durumda matrah trampa edilen mal ve hizmetlerin her birinin Katma Değer Vergisi Kanunu'nun 27. ve Vergi Usul Kanunu'nun 267. maddeleri ile hüküm altına alınan emsal bedeli ücreti olacaktır. Kısmi trampada yani trampa edilen mala karşılık bir malla birlikte başka şeyler de alınması halinde bunlar da katma değer vergisine tabi tutulacaktır.

Takas için kullanılan ve karşı tarafa borcu sona erdirilmesi amacıyla sunulan bir mal veya hizmet ifası olması durumunda söz konusu işlemlerin vergilendirilmesi gerekmektedir. Ancak, takasta borçların karşılıklı olarak sona erdiren işlem için kullanılan para gibi bir ödeme aracı var ise, bu durumda katma değer vergisi açısından vergiyi doğuran olay gerçekleşmemiş olmaktadır.²¹

2- Üye Firmalara Verilen Hizmetin Vergilendirilmesi:

Barter sisteminin işlemlerini sağlayan barter firması açısından katma değer vergisini doğuran olay; sisteme üye olan kurum veya gerçek kişilerin sisteme arz ve taleplerine bağlı olarak mal teslim veya hizmet ifa etmeleri ile bu üye firmaların sisteme üyelik kayıtları durumunda meydana gelmektedir. Çünkü barter sisteminin kurucusu firmanın, barter komisyonu ile üyelik aidatına hak kazanabilmesi, sisteme üye olmak isteyen firmaların üye olmaları veya iki üye arasında barter ticaretinin gerçekleşmesine bağlıdır.

Konsinye şeklinde yapılan satışlarda katma değer vergisi, malın komisyoncu veya konsinyeciye tesliminde değil, bunlar tarafından malın üçüncü kişilere tesliminde doğmaktadır. Mali

gönderinin fatura kesmesi için VUK'un 231/5.maddesi ile tanınan 7 günlük sürenin de, malın komisyoncu veya konsinyeci tarafından teslim edildiği tarihte başlandığının kabulü gerekir. Barter ticareti ise bazı yönleri itibariyle konsinyasyon suretiyle yapılan satıştan farklılık arz etmektedir. Barter sisteminde gerçekleştirilen ticaret tek bir iş için yapılan bir akitten çok, sürekli bir organizasyon hizmetinden yararlanma işlemidir.

Barter ticaretinde üyeler, barter organizatörü şirkete malın mülkiyetini devretmemektedirler. Üyeler barter organizatörünün karşılıklı olarak mal veya hizmetin el değiştirmesi için oluşturduğu organizasyondan faydalanmak suretiyle, mal veya hizmetlerinin pazarlanması imkanına kavuşmaktadırlar. Barter ticaretinin gerçekleşmesi üzerine, işlemin alıcı ve satıcı tarafları istedikleri mal veya hizmeti elde etmekte, organizatör firma ise komisyona hak kazanmaktadır. Bu bağlamda barter şirketinin gerçekleştirdiği işlemlerin bir nevi komisyoncu olarak katma değer vergisi açısından vergilendirilmesi gerekmektedir.²²

IV- BARTER İŞLEMLERİNİN DAMGA VERGİSİ KARŞISINDAKİ DURUMU:

Barter şirketi ile üyeler arasında yazılı olarak düzenlenecek tüm sözleşmeler, Damga Vergisi Kanunu'nun 1.Maddesi kapsamında olmakta, 3.Madde uyarınca sözleşmeyi oluşturan taraflar verginin mükellefi olmaktadır. Düzenlenen sözleşmede miktar olup olmamasına göre damga vergisi nisbi veya maktu olarak alınmaktadır.²³

V- BARTER İŞLEMLERİNİN MUHASEBESİ:

1. Verilen Teminatların İşlenmesi:

BARTER Şirketi ile karşılıklı sözleşme yapıldığı zaman, firmalardan alınan teminat karşılığı barter hesaplarında limit açılmaktadır. Teminat vermeyen müşteriler de satış yaptıktan sonra işlem yapabilirler.

-----/-----	
108 Hazır Değerler	XXXX
226 Verilen Teminatlar	XXXX
-----/-----	

2. Ticarî Mal Satışları:

Üye barter sistemi ile mal veya hizmet satığında, sattığı mal veya hizmet karşılığı "Barterli İşlemler Hesabı"nı borçlandırır. Satışlar Hesabı'na alacak kaydeder. Barter işlem dekontları KDV dahil olarak toplam fatura tutarı üzerinden kesilir. Faturalar açık olarak tanzim edilir.

-----/-----	
120 Barterli İşlemler Hesabı	XXXX
391 Hesaplanan KDV	XXXX
600 Satışlar	XXXX
-----/-----	

3. Ticarî Mal Alışları:

Üye barter sistemi ile mal satın aldığı anda, aldığı mal bedeli karşılığı " Barterli İşlemler Hesabı"nı alacaklandırır.

(Komisyon giderini de sistemden alacağından düşerek ödemiştir.)

-----/-----	
153 Ticari Mallar	XXXX
191 İndirilecek KDV	XXXX
320 Satıcılar	XXXX
-----/-----	

4. Hizmet ve Sarf Malzemesi Alışları:

Üye barter sistemi ile sarf malzemesi veya hizmet satın aldığı anda, aldığı sarf malzemesi veya hizmet bedeli karşılığı " Barterli İşlemler Hesabı"nı alacaklandırır.

(Komisyon giderini de sistemden alacağından düşerek ödemiştir.)

-----/-----	
740-760-770 Giderler	XXXX
191 İndirilecek KDV	XXXX
320 Satıcılar	XXXX
-----/-----	

5. Barter Tahsilatları (Firma Barter Çekini Aldığında):

-----/-----	
108 Hazır Değerler	XXXX
120 Barterli İşlemler Hesabı	XXXX
-----/-----	

6. Barter Ödemeler (Firma Barter Çekini Verdiğinde):

-----/-----	
320 Satıcılar	XXXX
108 Hazır Değerler	XXXX
-----/-----	

7. Barter Komisyonlarının İşlenmesi :

-----/-----	
653-740-760-770 Giderler	XXXX
191 İndirilecek KDV	XXXX
320 Satıcılar	XXXX
-----/-----	

8. Alacak ve Borç Hesapları'nın Kapatılması :

Barter işlemi yapan firma, borçlu ise ya sisteme mal satar veya günü gelince borcunu dolar karşılığı nakit öder. Ortaya çıkan kur farkını ise "Finansman Gideri" olarak kaydeder. Satıcı ise 'Kur Farkı Geliri' olarak kaydeder.

9. Firma Sistemden Mal Alıp, On İki Ay Sonra Ödemeyi Barter Şirketine Nakit Olarak Yaptığında İşlemin Muhasebeleştirilmesi :

Sistem üyesi bir firma barter ile mal almış, ancak on iki aylık süre içerisinde borcunun karşılığını kendi malı ile ödeyememiş, sürenin bitiminde cari USD üzerinden ödemesini peşin olarak Barter şirketine ödemiştir. Mal alan şirket borcunu sisteme 12 ay sonra USD cinsinden ödemiştir.

-----/-----	
120 Barterli İşlemler Hesabı	XXXX
780 Finansman Giderleri	XXXX
100 Kasa Hesabı	XXXX
-----/-----	

NOT: Firmalar, Barter işlemlerinden kaynaklanan borç ve alacaklarını Barter Sistemindeki havuz hesabından takip ederler. BARTER Şirketi sadece satıcılar kısmında yer alır ve yapılan alım ve satımlarla ilgili, komisyon ve danışmanlık işlemlerden dolayı alacaklanır, ödemelerden dolayı da borçlanır.²⁴

XII-SONUÇ :

Ekonomilerin zaman zaman içine düştükleri olumsuzluklardan kurtulma çabalarının bir sonucu olarak geliştirilen finansal tekniklerden biri de barter'dir. Barter esasen, paranın icadından önce insanlığın kullandığı ve o çağlardan günümüze kadar gelen tek finansman yöntemi olan takasın modernize edilmiş şeklidir. Mal ve hizmetlerin çok çeşitli hale gelmesinin ve ihtiyaçların farklılaşmasının, zamanla takasın uygulanmasını zorlaştırması, takas işlemlerinin çok boyutlu hale gelmesine neden olmuş, bunun sonucu olarak da barter sistemi doğmuştur.

Günümüzde en başarılı örneklerin ABD'de uygulandığı barter sistemi, pek çok Avrupa ülkesinde yaygın olarak kullanılmaktadır. Türkiye'de ise henüz 90'lı yılların başında kullanılmaya başlanan sistem, henüz pek tanınmamakta, dolayısıyla da sistemin beraberinde getirdiği avantajlardan ülkemizdeki işletmeler yararlanamamaktadır. Ayrıca Türkiye'de halen 19 barter şirketi kurulmasına karşın, bunlardan 7-8'i faaliyette ve kayıtlı barter ticareti bugün 200-250 milyon dolar civarındadır. Özellikle Türkiye'de medya kuruluşlarının reklam karşılığında çalışanlarına tatil yaptırma, giysi ve araba alma, spor kulüplerinin de futbolculara transfer parası yerine ev, villa, araba verme yoluna gitmektedirler.

Barter konusunda ABD'de 380 sayfadan oluşan özel bir yasa olmasına karşın, Türkiye'de sistem Türk Ticaret Yasası kapsamında yürütülmektedir. Barter sisteminin Türkiye'de kullanımının yaygınlaştırılmasını sağlayıcı tanıtımların ve sisteminin işleyişi ile ilgili yasal düzenlemelerin yapılması, özellikle KOBİ'ler başta olmak üzere finansman sıkıntısı nedeniyle zora düşen işletmelerimizin sorunlarının çözümü ile Türkiye ekonomisine önemli katkılar sağlayacak ve kayıt dışı ekonominin kayda alınmasında önemli yararlar sağlayacaktır. Bu nedenle parası olmayan şirketlerin bankası olarak bilinen barter sistemi için yasal düzenleme mutlaka gereklidir.

NOTLAR

- 1 <http://www.ekonomist.com.tr/apps/dictionary.app/dictionary.php?searchstring=B&dict=es.dict>

- 2 <http://www.alomaliye.com/barter.htm>
- 3 <http://www.alomaliye.com/barter.htm>
- 4 <http://www.barteractive.com.tr>
- 5 <http://www.alomaliye.com/barter.htm>
- 6 <http://www.turkbarter.com/nasil.asp>
- 7 <http://www.alomaliye.com/barter.htm>
- 8 Dilek POLAT "Bir Finansman Tekniği Olarak Barter Sistemi, İşleyişi Ve Türkiye'deki Barter Uygulamaları" Yüksek Lisans Tezi İşletme Anabilim Dalı Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şubat 2002 s.40
- 9 Polat, a.g.e.s. 91,92
- 10 Burtay MUTLU; Endüstriyel İlişkiler Uzmanı "Krizden Çıkışta Barter-2" (<http://www.burtay.way.to>)
- 11 Mehmet Erkan. "Yeni Bir Finansman Aracı: BARTER" Vergi Dünyası Sayı:221, Ocak 2000.
- 12 MUTLU, a.g.e.
- 13 <http://www.barteractive.com.tr/terimler.asp>
- 14 <http://www.alomaliye.com/barter.htm>
- 15 <http://www.turkbarter.com/avantaj.asp>
- 16 <http://www.alomaliye.com/barter.htm>
- 17 Polat, a.g.e.s.62
- 18 Polat, a.g.e.s.96
- 19 Serdar GÜMÜŞAY, "Barter Sistemi Ve Vergisel Boyutu" Yaklaşım Dergisi Sayı: 21, Nisan/2005
- 20 GÜMÜŞAY, a.g.e.
- 21 GÜMÜŞAY, a.g.e.
- 22 GÜMÜŞAY, a.g.e.
- 23 www.geocities.com
- 24 <http://www.barteractive.com.tr>

YARARLANILAN KAYNAKLAR :

- Dilek POLAT "Bir Finansman Tekniği Olarak Barter Sistemi, İşleyişi Ve Türkiye'deki Barter Uygulamaları"Yüksek Lisans Tezi İşletme Anabilim Dalı Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şubat 2002
- Burtay MUTLU; Endüstriyel İlişkiler Uzmanı "Krizden Çıkışta Barter-2"
- Mehmet Erkan. "Yeni Bir Finansman Aracı: BARTER" Vergi Dünyası Sayı:221, Ocak 2000.
- Serdar GÜMÜŞAY, "Barter Sistemi Ve Vergisel Boyutu" Yaklaşım Dergisi Sayı: 21, Nisan/2005
- <http://www.ekonomist.com.tr/apps/dictionary.app/dictionary.php?searchstring=B&dict=es.dict>
- <http://www.alomaliye.com/barter.htm>
- <http://www.barteractive.com.tr/barter-nedir.asp>
- <http://www.turkbarter.com/nasil.asp>
- <http://www.barteractive.com.tr/terimler.asp>
- <http://www.turkbarter.com/avantaj.asp>
- <http://www.geocities.com/burtaymutlu/barter/giris.html>
- <http://www.barteractive.com.tr/muhasebe.asp>
- <http://www.burtay.way.to>